

ÖRÖKSÉGVEDELMI HATÁSTANULMÁNY
RÉGÉSZETI SZAKTERÜLETI MUNKARÉSZE

A „PÜSPÖKLADÁNY 0241/24 ÉS 0262/5-7 HELYRAJZI SZÁM TERÜLETEKKEL
KAPCSOLATOS TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ESZKÖZÖK” ELKÉSZÍTÉSE ÉRDEKÉBEN

Püspökladány Város Önkormányzata
megrendelésére
készítette:

Szilágyi Krisztián Antal
régészeti szakértő (nyilvántartási szám: SO87DZ)

DEBRECEN, 2022

1. Az örökségvédelmi hatástanulmány tárgya, célja, feladata és főbb részei

1.1. Az örökségvédelmi hatástanulmány tárgya: A „Püspökladány 0241/24 és 0262/5-7 helyrajzi számú területekkel kapcsolatos településrendezési eszközök” elnevezésű projekt, amely keretében az eddigi MÁ jelű általános mezőgazdasági terület helyett Gip jelű gazdasági ipari terület besorolást kap. Ezen besorolás megváltoztatásához Püspökladány településnek a településrendezési eszközök módosítására van szüksége.

1.2. A tervezett változtatás helyszíne és kiterjedése: Püspökladány 0241/24 helyrajzi számú terület esetében mintegy 8,64 hektár, míg a Püspökladány 0262/5-7 helyrajzi számú terület esetében mintegy 18,33 hektár terület.

1.3. Az örökségvédelmi hatástanulmány megrendelője: Püspökladány Város Önkormányzata, 4150 Püspökladány, Bocskai utca 2.

1.4. Az örökségvédelmi hatástanulmány megrendelésének célja: a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban: „Kötv.”) 85/A. § 1. pontja alapján örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési koncepciójának kidolgozása során. Ha a településfejlesztési koncepció készítésekor nem készült, vagy a rendezés alá vont területre nincs örökségvédelmi hatástanulmány, vagy van, de az tíz évnél régebbi, akkor azt a rendezés alá vont területre el kell készíteni. A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV.9.) Kormányrendelet (továbbiakban: „Kormányrendelet”) 83. § (1) bekezdés a) pontja értelmében a településfejlesztési koncepció vagy a településrendezési eszköz megalapozó vizsgálata keretében települési örökségvédelmi hatástanulmány készíthető, és a Kormányrendelet 84. § (4) bekezdése alapján a „...további beépítés céljára szolgáló beépítésre szánt területnek kijelölt területen az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészét régészeti terepbejárás alkalmazásával kell elkészíteni...”.

1.5. Az örökségvédelmi hatástanulmány feladata és főbb részei: A Kormányrendelet 83. §-a, valamint a Kormányrendelet 14. és 15. melléklete pontosan tartalmazza az örökségvédelmi hatástanulmány feladatát és főbb részeit. Ezek közül a régészeti szakterületi munkarészhez kapcsolódóan a következő szempontokat kell figyelembe venni:

A települési örökségvédelmi hatástanulmány szöveges dokumentum, azonosításra alkalmas térképi ábrázolással, fotókkal és egyéb adatokkal, amely legalább az alábbiakat tartalmazza:

Örökségvédelmi vizsgálat:

- A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag).
- A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással.

A rendezés során tervezett változások hatáselemzése:

- A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése.
- A tervezett változások hatásai: a régészeti örökségre, valamint a történeti településre, település- és tájszerkezetre.

Az értékvédelmi terv tartalmazza:

- Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények meghatározása.
- A további régészeti feladatok meghatározása.

1.6. Az örökségvédelmi hatástanulmányt készítette: Szilágyi Krisztián Antal régészeti szakértő (nyilvántartási szám: SO87DZ).

2. Örökségvédelmi vizsgálat

2.1. A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag)

A „Püspökladány 0241/24 és 0262/5-7 helyrajzi számú területekkel kapcsolatos településrendezési eszközök” elnevezésű projektnek két vizsgált területe van. A 0241/24 helyrajzi számú terület (mintegy 8,64 hektár) Püspökladány város délkeleti külterülete, a 42. számú főút és az Alsó-Futak-csatorna (Sárga-gát) által két oldalról közrefogott rész, míg a 0262/5-7 helyrajzi számú területe (mintegy 18,33 hektár) Püspökladány város délkeleti külterülete, a 42. számú főút és a K-IX-9. számú csatorna által két oldalról közrefogott rész.

A vizsgált terület a Berettyó–Körös-vidéken található és azon belül a Nagy-Sárrét északi részén. Annak ellenére, hogy a Nagy-Sárréten talajtanilag rossz minőségű talajok találhatóak (úgy mint öntés talajok és szolonyeces szikes talajok), a vizsgált területen és annak környezetében réti csernozjom talaj van. A felszín elsősorban a víz alakította ki, amelyek a 19. századi mocsárlecsapolások hatására már csak a régi folyómedret találhatóak meg elvéve, egyébként száraz, vízhiányos területről van szó. Emberi megtelepedésre alkalmasak a vízfolyások partjait kísérő ármentes magaspartok, háta, dombok voltak.¹

A történeti térképek kutatásának, áttekintésének szükségességét az indokolja, hogy ezeknek a térképeknek egy része a táj- és domborzat átalakító munkák előtti állapotokról tanúskodnak. A történeti térképek a vizsgált terület egykori – az ember által nem, vagy csak kevéssé átformált – környezetéről, természeti viszonyairól mutathatnak pontosabb, realitásos képet (pl. a vízzel elöntött területek és szárazulatok elhelyezkedése, megoszlása, erdősültség aránya). A korabeli felméréseken jelölt, de ma már nem létező épületek, építmények, tanyák felszíni nyomai is azonosíthatóvá válnak. A történeti térképek földrajzi helynév anyagának és térképi elemeinek vizsgálatával esetleg olyan adatokat találhatunk, amelyek közvetve utalhatnak régészeti lelőhelyekre (falu, vár, sánc, árok, stb.).

Hogy a történeti térképek adatai a mai állapotokkal összevethetők legyenek, a korabeli térképeken szereplő és a jelenleg is a terepen található közös illesztési pontok segítségével a felméréseket megfelelően pozícionálni, georeferálni kellett. Ezáltal a korabeli térképeket alkalmassá tehető arra, hogy a ma használatos EOV rendszerben is értékelhetők legyenek. Az így elkészített térképre a vizsgált terület rávetítésre került.

¹ Magyarország kistájainak katasztere. Szerk.: Dövényi Zoltán. Budapest. 2010. 252-256.

Az örökségvédelmi hatástanulmány során megvizsgáltam az I. (II. József idején felvett) katonai felmérést, a II. (I. Ferenc uralkodása alatt térképezett) katonai felmérést, valamint a III. (Ferenc József idején elkészített) katonai felmérést.

Az I. és a II. katonai felmérés térképlapjain a vizsgált terület Püspök Ladány kora újkori mezővárosának keleti részére esett. A Ketes-halmot mindkét felmérésen pontosan ábrázolták. A térképlapon jól látszik, hogy a nagyobbik terület (18,33 hektár) ármentes területen fekszik, míg a kisebbik terület (8,64 hektár) keleti része található csak vízmentes parton. A III. katonai felmérés aktuális lapjait tanulmányozva elmondható, hogy részletgazdagabb ábrázolásmód mellett már a ma is meglévő viszonyokat ábrázolták.

2.2. Régészeti értékvizsgálat, lelőhely-diagnosztikai vizsgálatok

2.2.1. A régészeti értékvizsgálat során alkalmazott módszerek

Az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítése során adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtést és régészeti terepbejárást végeztem.

2.2.2. Az érintett régészeti örökségi elemek számbavétele, állapotának ismertetése

A Miniszterelnökség Nyilvántartási Hatósági Osztály közhiteles lelőhely-nyilvántartása, a gyűjtőterületén érintett debreceni Déri Múzeum adattára, a szakirodalmi és a térképészeti kutatások során, a tervezett projekt által érintett területeken közül a 0241/24 és 0262/5-7 helyrajzi számú területeken és annak pufferzónájában az adatgyűjtés során öt ismert (nyilvántartott) régészeti lelőhelyre utaló adatot találtam.

Sorszám	Lelőhely neve	Nyilvántartási szám	Lelőhely típusa	Lelőhely kora	Adattári jelzete, hivatkozás ²
1.	Püspökladány – Kettős-halom	32461	halom	őskor	HMÉ IV. 1980. 91-129.
2.	Püspökladány – Nagy-tőke-dűlő	73545	település település	neolitikum római császárkor (szarmata) késő középkor kora újkor	KÖH 600/1545/2010 600/914/2014
3.	Püspökladány – Gatály	73547	település település település	őskor római császárkor (szarmata) kora újkor	KÖH 600/1545/2010

² A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnak (továbbiakban: KÖH); a Hajdúsági Múzeum Évkönyve (továbbiakban: HMÉ), valamint a jelzett nélküli a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adattárának (továbbiakban: MNM Rég. Ad.) nyilvántartásai.

Sorszám	Lelőhely neve	Nyilvántartási szám	Lelőhely típusa	Lelőhely kora	Adattári jelzete, hivatkozás ²
4.	Püspökladány – Püspökladány	73549	település település település település	vaskor római császárkor (szarmata) avar kor kora újkor	KÖH 600/1545/2010
5.	Püspökladány – Alsó-Futak- csatorna	87951	település település település	őskor római császárkor (szarmata) középkor	600/914/2014

A vizsgált terület terepbejárására 2022. március 21-én került sor, Szilágyi Krisztián Antal, régészeti szakértő részvételével, és Bocsi Zsófia régész közreműködésével. A terepbejárás során a 0241/24 és 0262/5-7 helyrajzi számú területek szántottak és boronáltak, így jól kutathatóak voltak. A régészeti terepbejárást mindkét esetben északról kezdtük meg és sávosan haladtunk a délebbi részek irányába. A régészeti terepbejárás során a 0262/5-7 helyrajzi számú területeken nagyon sok, és egyenletesen eloszló római császárkori (szarmata) régészeti leleteket találtunk, míg a 0241/24 helyrajzi számú terület keleti régészén kis mennyiségű késő középkori és kora újkori régészeti leleteket szedtünk össze. A 73549 nyilvántartási számú Püspökladány – Püspökladány nevű régészeti lelőhely nyugati irányba legnagyobbik a 0262/5-7 helyrajzi számú területeket érintve, míg a 87951 nyilvántartási számú Püspökladány – Alsó-Futak-csatorna nevű régészeti lelőhely szintén nyugati irányba legnagyobbik a 0241/24 helyrajzi számú területet is érintve, azaz a két említett régészeti lelőhely kiterjedését pontosítottuk.

2.2.3. Az értékvizsgálat eredményeinek összefoglalása

A „Püspökladány 0241/24 és 0262/5-7 helyrajzi számú területekkel kapcsolatos településrendezési eszközök” elnevezésű projekthez kapcsolódó örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi munkarészének keretén belül adatgyűjtést, valamint terepbejárást alkalmaztam.

A régészeti értékvizsgálat során kettő régészeti lelőhely (73549 nyilvántartási számú Püspökladány – Püspökladány nevű és a 87951 nyilvántartási számú Püspökladány – Alsó-Futak-csatorna nevű régészeti lelőhely) pontosításra került, amelyek a vizsgált területeken is találhatóak.

2.3. A beruházással érintett terület védett műemléki értékek értékleltára

A vizsgált területeken védett műemléki értékek (műemléki épület, helyileg védett épület és történeti kert) nem találhatók.

3. A Beruházás során tervezett változások hatáselemzése

3.1. A változtatási szándékok ismertetése

Jelenleg a Megrendelőnek még nincsenek pontos, részletes terve a beépítést illetően. A 0241/24 és 0262/5-7 helyrajzi számú területeken a változtatási szándék szerint a jelenlegi, valóságban mezőgazdasági területként (szántó, legelő) való használata megszűnik, és ipari gazdasági terület lesz. Ehhez kapcsolódóan tereprendezésre és humuszmentésre lehet számítani, illetve a beruházás különböző építkezései (pl. út, közmű, beruházási egységek épületei) örökségvédelmi veszélyforrást jelentenek.

3.2. Örökségvédelmi hatáselemzés

3.2.1. Örökségvédelmi hatáselemzés régészeti örökségre

Az elvégzett régészeti szempontú örökségvédelmi vizsgálatok során (térképészeti, adattári, szakirodalmi, levéltári adatgyűjtés és terepbejárás) a vizsgált területeken jelenleg kettő régészeti lelőhely található: a 0262/5-7 helyrajzi számú területeken a 73549 nyilvántartási számú Püspökladány – Püspökladány nevű régészeti lelőhely van, míg a 0241/24 helyrajzi számú területen a 87951 nyilvántartási számú Püspökladány – Alsó-Futak-csatorna nevű régészeti lelőhely található. Mindkét vizsgált területen régészeti lelet, jelenség és objektum előkerülésére kell számítani.

3.2.2. Örökségvédelmi hatáselemzés történeti településre, település- és tájszerkezetre

A régészeti örökségen kívüli a történeti településre és településszerkezetre, valamint a történeti tájszerkezetre jelen ismereteink szerint nem lesz hatással a projekt.

3.2.3. Örökségvédelmi hatáselemzés települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre

Mivel a vizsgált területeken a települési értékleltárban szereplő műemléki épület, helyileg védett épület és történeti kert nem található, így ebben a tekintetben örökségvédelmi hatása nincs a projektnek.

4. Kutatási terv

4.1. Régészeti és műemléki értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

Elsődleges cél a régészeti és műemléki értékek eredeti helyükön és összefüggésükben történő megőrzése, vagyis a régészeti lelőhelyek, lelőhelyrészek elkerülése.

Jelen esetben a projekt érintett területein a régészeti lelőhelyek találhatóak: a 0262/5-7 helyrajzi számú területeken a 73549 nyilvántartási számú Püspökladány – Püspökladány nevű régészeti lelőhely, míg a 0241/24 helyrajzi számú területen a 87951 nyilvántartási számú Püspökladány – Alsó-Futak-csatorna nevű régészeti lelőhely található.

4.2. További örökségvédelmi intézkedések meghatározása

A vizsgált területeken módszeres régészeti kutatások (terepbejárás és adatgyűjtés formájában) korábban még nem folytak, viszont a környezetükben voltak. A térképészeti vizsgálatok és terepbejárás alapján megállapítható, hogy a 0262/5-7 helyrajzi számú területeken a 73549 nyilvántartási számú Püspökladány – Püspökladány nevű régészeti lelőhely, míg a 0241/24 helyrajzi számú területen a 87951 nyilvántartási számú Püspökladány – Alsó-Futak-csatorna nevű régészeti lelőhely található.

Amennyiben a beruházás Kötv. 7. § 20. pontja alapján nagyberuházásnak minősül, akkor a Kötv. 23/C. § (1) bekezdése alapján előzetes régészeti dokumentációt kell készíteni. Az előzetes régészeti dokumentáció elkészítésére a Kötv. 23/C. § (3) bekezdése és a Kormányrendelet 3. § (3) bekezdése alapján kijelölt örökségvédelmi szerv a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Régészeti Intézete (1113 Budapest, Daróci út 3.). Az előzetes régészeti dokumentáció állhat adatgyűjtésből, terepbejárásból, régészeti célú geofizikai felmérésből és próbafeltárásból, amelyet feltárási projektterv zár le. Ebben az esetben a feltárási projektterv tartalmazza a további régészeti feladatokat és ezek ellátását. Ennél az esetről a jelenlegi javaslatom az előzetes régészeti dokumentáció elkészítése.

Amennyiben a beruházás nem minősül nagyberuházásnak abban az esetben a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály (4025 Debrecen, Hatvan utca 16.) a Kormányrendelet 53. § (1) bekezdése alapján régészeti örökségvédelmi engedélyezési eljárás keretében írja elő a további régészeti feladatokat és ezek ellátását. Ennél az esetről a jelenlegi javaslatom a régészeti célú geofizikai felmérés és a próbafeltárás, hogy a további régészeti feladatokat és ezek ellátását pontosan meg lehessen határozni.

Nyilatkozat

Alulírott Szilágyi Krisztián Antal, régész, régészeti szakértő, nyilatkozom, hogy a 439/2013 (XI. 20.) Kormányrendelet 17. §-a értelmében rendelkezem az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez szükséges jogosultsággal és az adott szakterületen felsőfokú szakirányú végzettséggel.

Régész diploma száma: 953/2003 SZTE-BTK

Régészeti szakértő nyilvántartási szám: SO87DZ

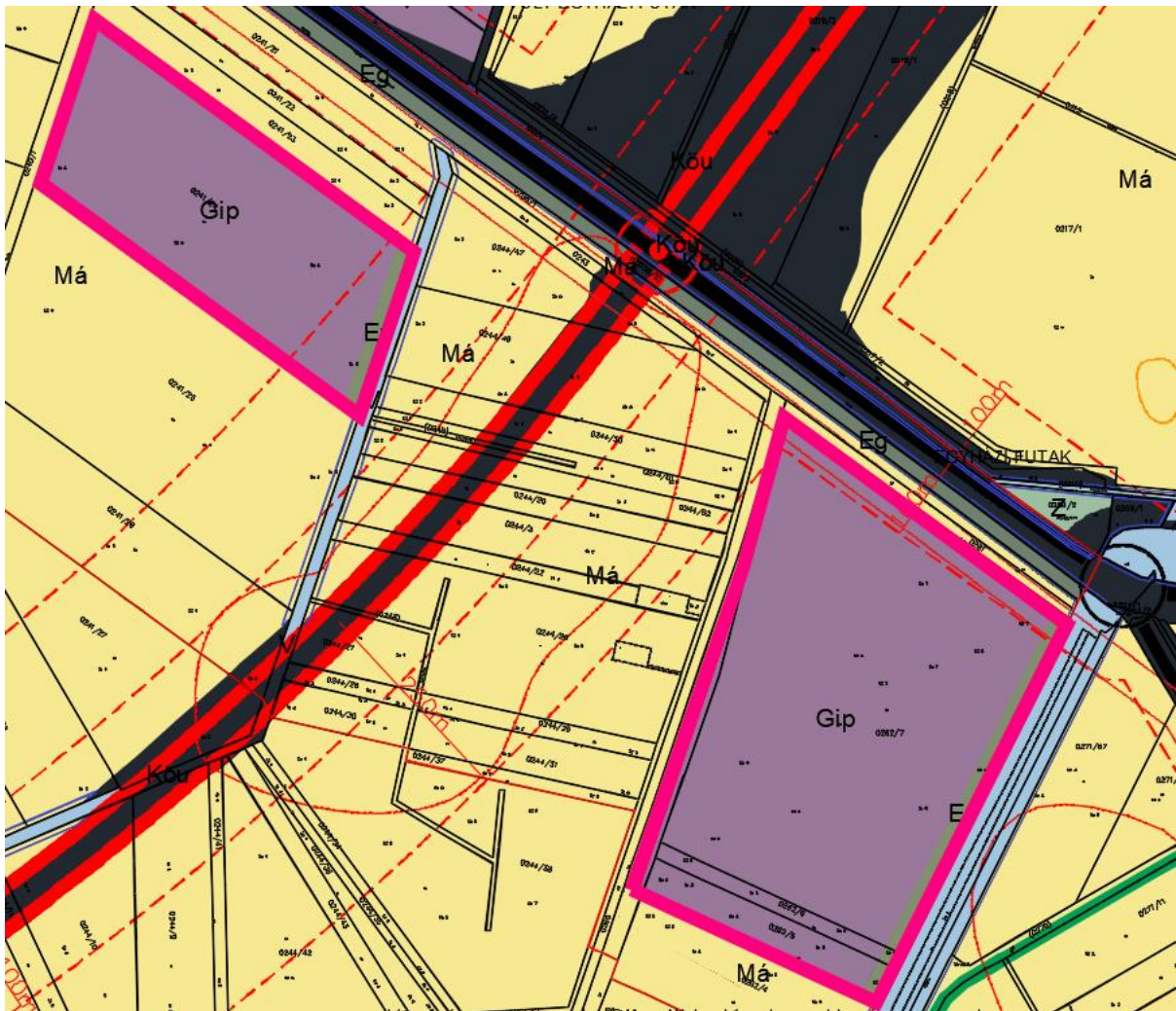

Szilágyi Krisztián Antal
régészeti szakértő

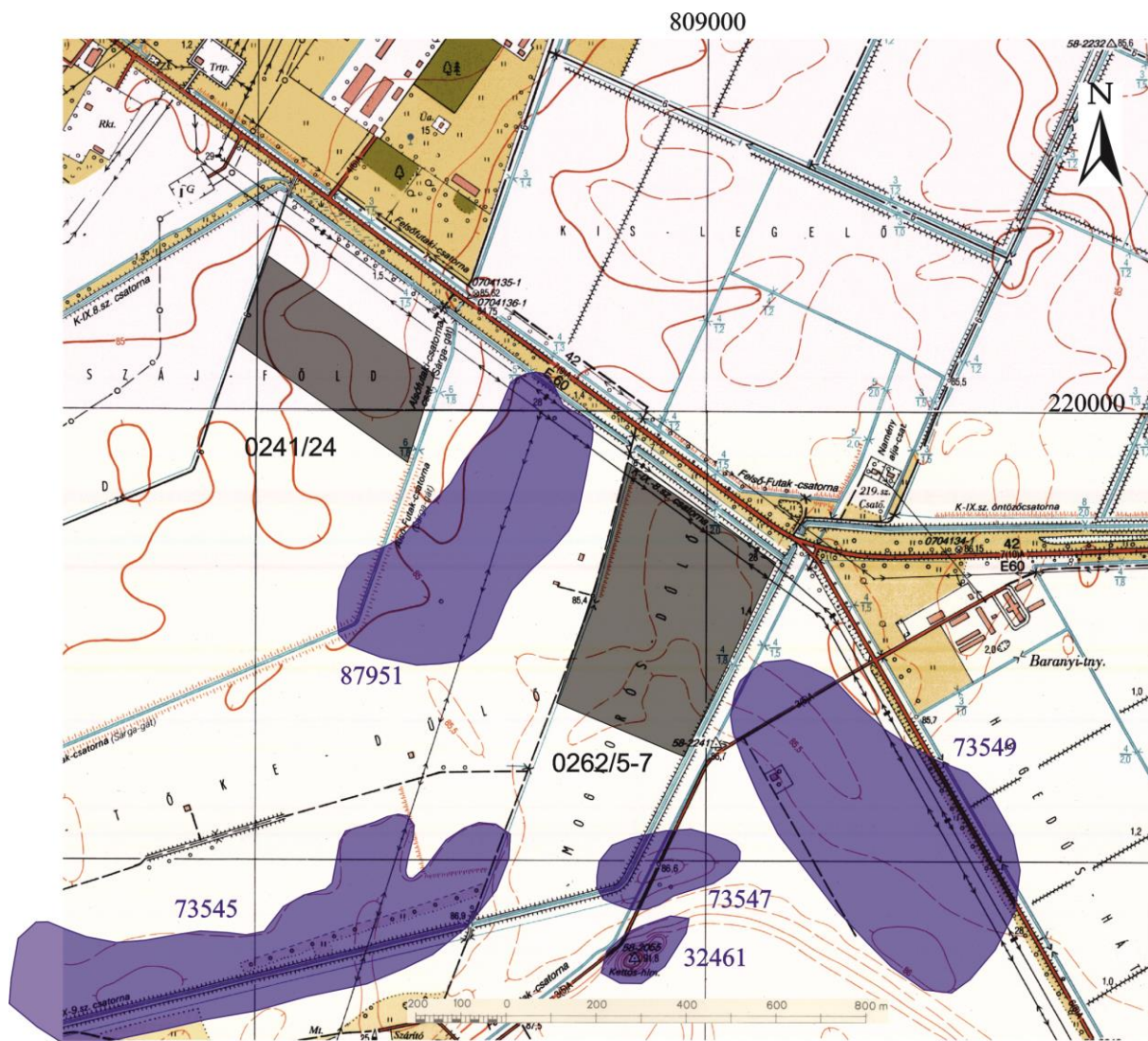
Az általam ellenjegyzett örökségvédelmi hatástanulmány az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készült, a tanulmányban szereplő javaslatok a hatályos szakmai normatíváknak és előírásoknak megfelelnek.

Debrecen, 2022. április 08.

5. Térképmelléklet

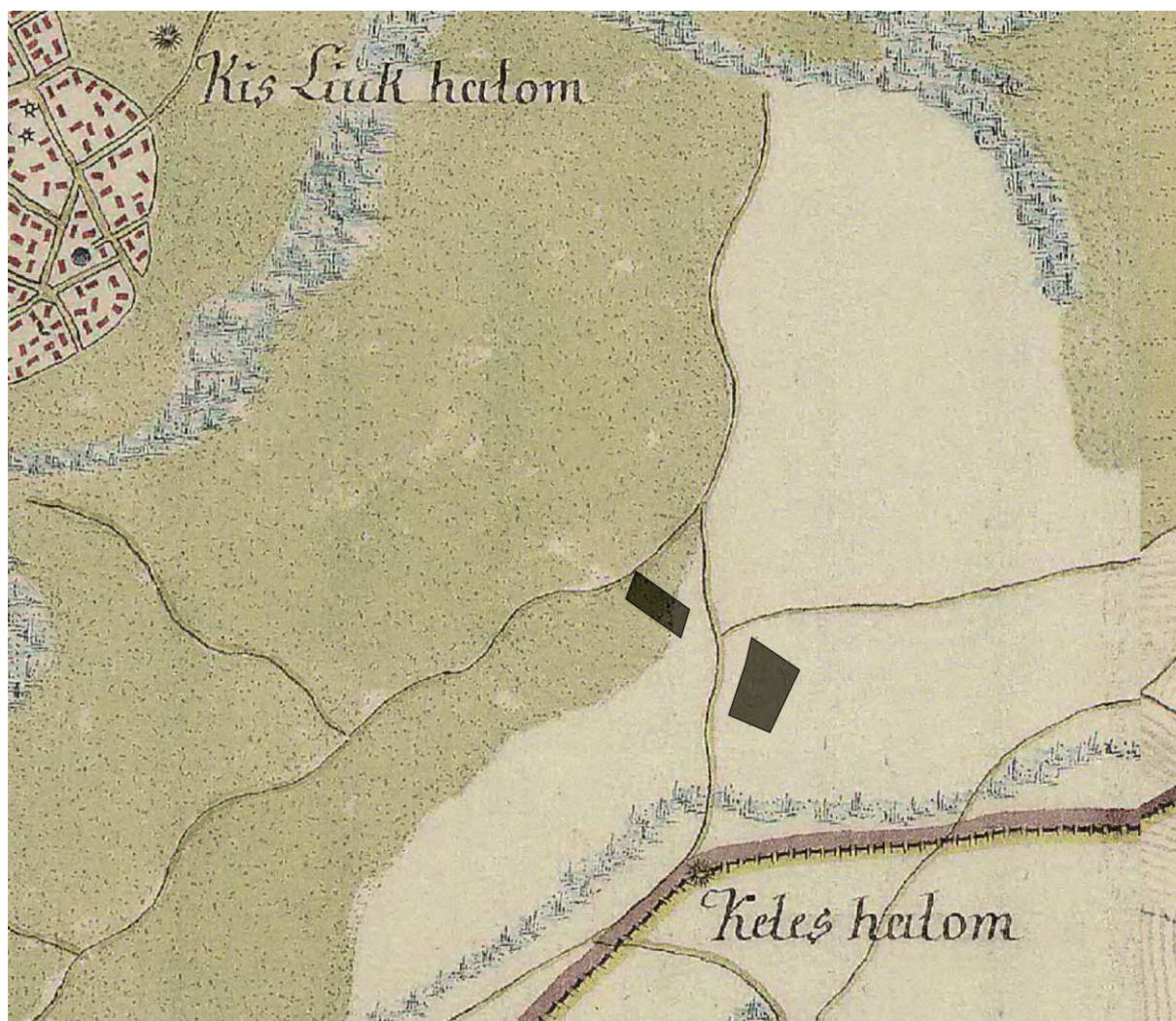

1. térkép: A 0262/5-7 és a 0241/24 helyrajzi számú területek helyrajzi számos térképe

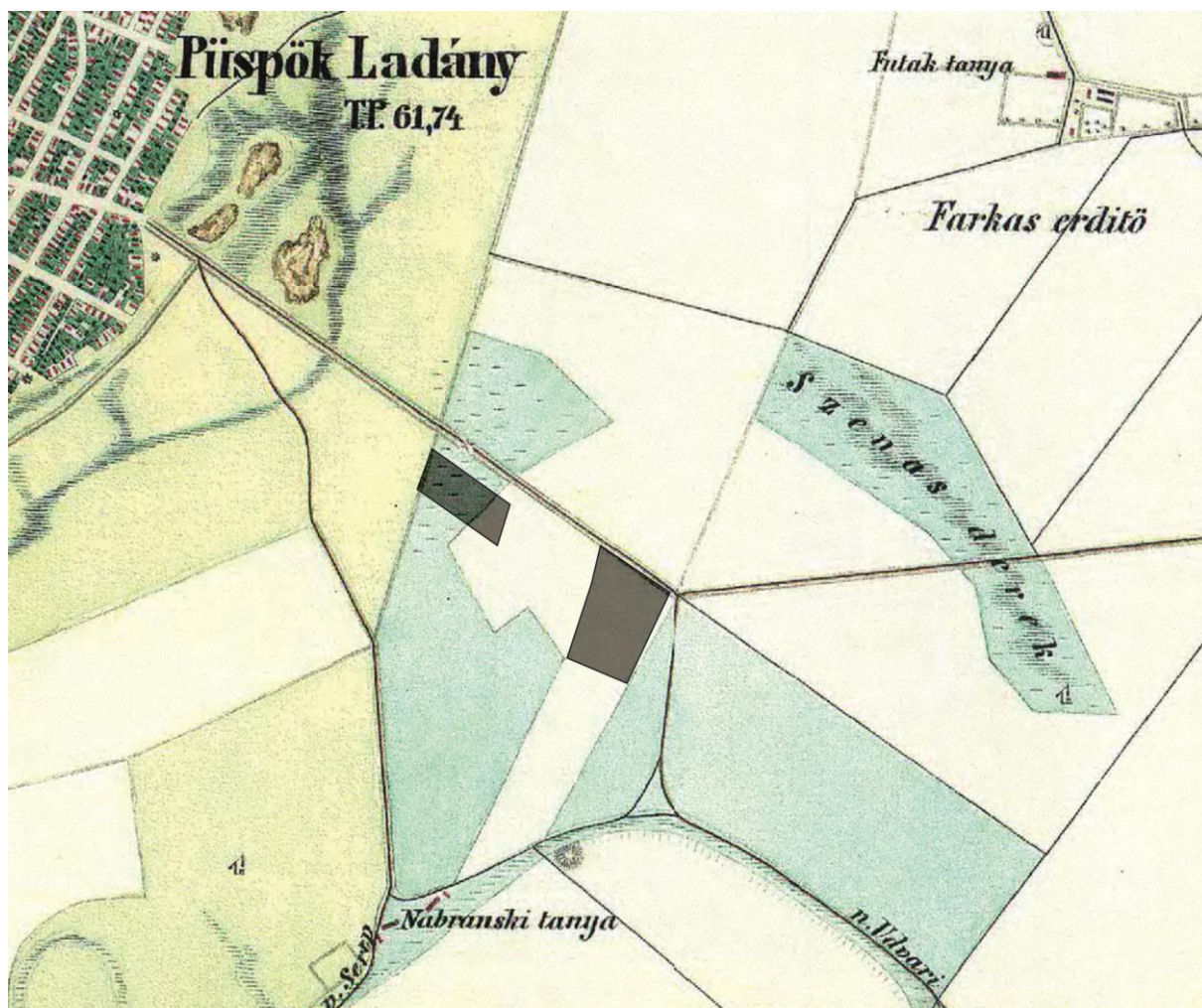

EOV 58-221; 58-223

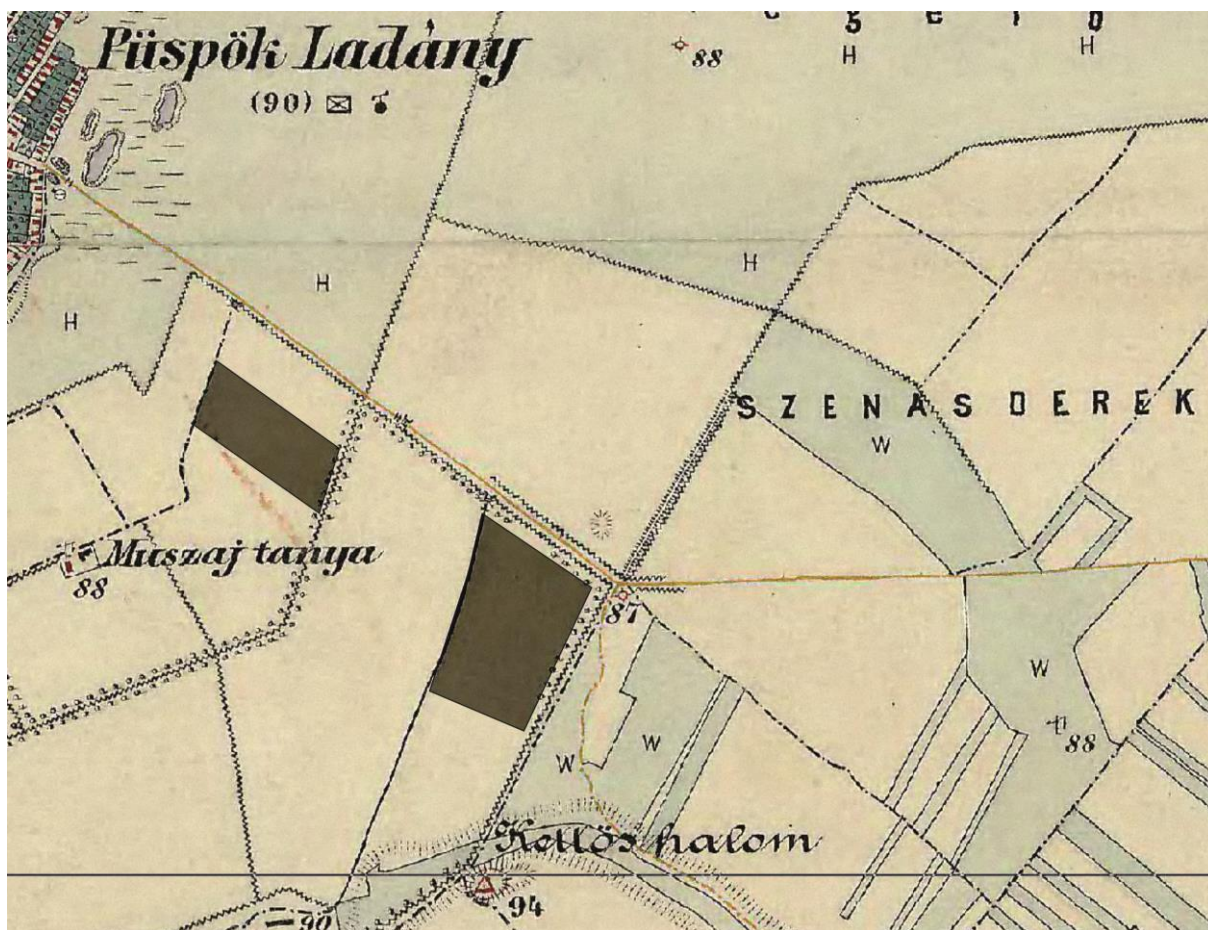
2. térkép: A 0262/5-7 és a 0241/24 helyrajzi számú területek EOV térképe a terepbejárás előtti régészeti lelőhelyekkel

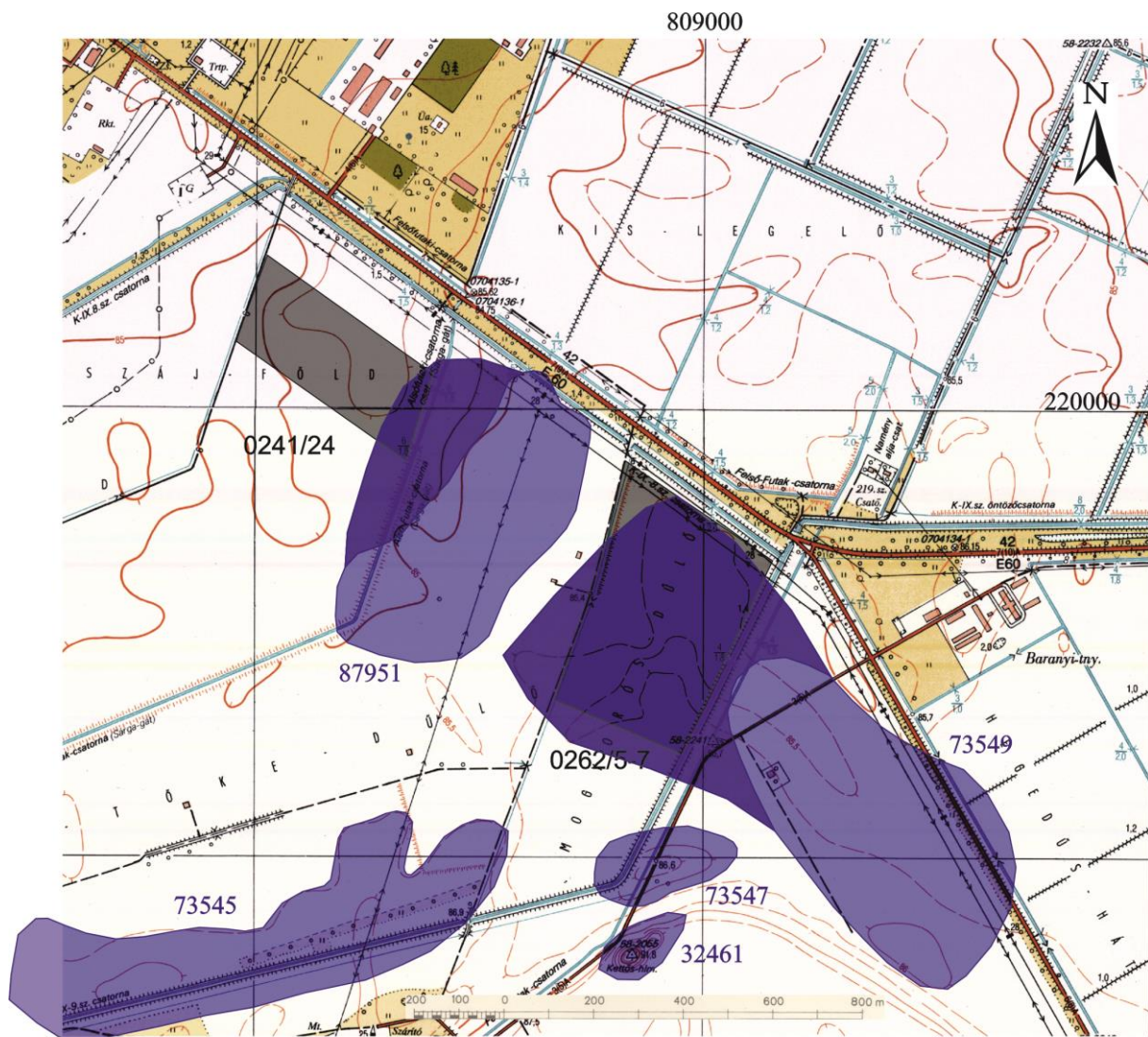
3. térkép: A 0262/5-7 és a 0241/24 helyrajzi számú területek az I. katonai felmérésen

4. térkép: A 0262/5-7 és a 0241/24 helyrajzi számú területek a II. katonai felmérésen

5. térkép: A 0262/5-7 és a 0241/24 helyrajzi számú területek a III. katonai felmérésen

EOV 58-221; 58-223

6. térkép: A 0262/5-7 és a 0241/24 helyrajzi számú területek EOV térképe a terepbejárás utáni régészeti lelőhelyekkel